

Läsnyckel till A.J.Hanssons kulturberättelse.

Den här berättelsen är exakt avskriven från min morbror A. J:s noggrant renskrivna skrivbok. Språkligt sett är det knappast någon svårighet att läsa texten, som känns väldigt koncentrerad och välformulerad fastän med den tidens stavning och ordval. Han använder sig dock av ett måttssystem som kanske inte många behärskar idag och detta har jag försökt reda ut enligt som följer.

Först arealerna.

Dels anges arealer i ”tunnland skatte” vilket är en gammal taxeringsenhet för att värdera och fastställa fastigheternas skattskyldighet. Så vitt jag förstår anger detta tal inte någon konkret fysisk yta.

De verkliga ytorna av skog, åker, osv anges på bl a kartor i tunnland (tld) och kappland (kpl), där ett tunnland = 0,5 hektar (4936 m^2) = 32 kappland.

A.J. använder konsekvent ytmåttet måling eller meling i sin gårdsbeskrivning och som jag förstår är det samma som skäppland = $1/6$ tunnland. Alltså 6 målingar = 1 tunnland eller ganska nära 12 målingar = 1 hektar. En måling är 836 m^2 – något mindre än ett tiondedels hektar = dekar som i Norge också kallas mål.

Logiken i måtten förstås om man säger att måtten egentligen beskriver den volym spannmålsutsäde som går åt när man sår en viss yta av sin åker. En tunna = 146 liter och om den fylls med någorlunda välmatat och torrt korn motsvarar det grovt räknat 100 kg. Det slår lite upp eller ner om man tar råg, vete eller havre i stället, men som utsädesmängd stämmer det rätt väl med vad vi använder även i dagens jordbruk och det stämmer också med A.J:s noggranna växtodlingsnoteringar i andra dokument om plöjning, sådd och skörd, skifte för skifte. 1 kappe = 4,6 liter, 1 skäppa = 21 liter, 1 spann = 73,5 liter

Här framgår också att skördarna av korn och havre oftast gav omkring 7 gånger utsädet, vilket kan motsvara 1000-1500 kg/ha, av råg 10-15 ggr utsädet eller kanske 2000 kg/ha. Vissa gynnsamma år kunde även korn och havre ge dessa mängder och under missväxtår skördades spannmålen som grönfoder och utfodrades otröskad. Ärtor och potatis gav normalt omkring 4 - 5 gånger utsädet. Av den tröskade spannmålen var det nog endast havre som användes till foder, och då i första hand till arbetande hästar. Korn, råg och ärtor var brödspannmål.

Text mjölk mättes i kannor, 1 kanna = 2,6 liter. Vikter var skålpund (0,43kg) och lispund (8,5 kg) förkortat Ltt.

Ved mättes i famn eller skogsfamn = $2,8 \text{ m}^3$. Timmerstockarna fick enligt huggarkontrakt ligga mellan 8 – 13 alnar (4,8 – 7,5 m) och i medel kanske 12 tum i topp (30 cm) vilket motsvarar omkring $0,5 \text{ m}^3$ per stock i medeltal.

Pengarna var riksdaler som 1876 byttes mot kronor med troligen samma värde. Värdet av en krona ungefär vid bytet var sådant att man lejde text snickare o smeder till järnvägsbyggena i västjämtland för omkring 3 kr/dag. Stenlastastare fick 2,30kr/dag medan en körkarl med ett par egna hästar körde på beting och kunde få från 6 kr till mest vanligt 9 – 10 kr per dag. För 3 kronor kunde man på Gregoriemarknaden då få text 10 kg hö eller en lie eller 15 kg råghalm. En sågtimmerstock såldes för ungefär två kronor intummad på Östersjön (öster om Sjö) eller Nässjön (Nästsjön mellan Bringåsen o Lillsjöhögen). Huggning och barkning av en del ersattes med cirka 30 öre för en stock och utkörningen (omkring 4 km) till flottleden 80 öre, om jag tolkat uppgifter i brev och huggarkontrakt rätt. Avverkningspriser angavs i öre per aln med tillägg eller avdrag per tum som toppdiametern avvek från utgångsvärdet 12 tum.